

Сташевська І. В.,

слухачка ІПОДН гр. ПВз-15

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Капліна Г.А.

НАГАЛЬНІСТЬ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА МИРНІ ЗБОРИ З ОГЛЯДУ НА РЕАЛЬНІСТЬ

Україна, ставши на шлях побудови суверенної і незалежної держави, орієнтуючись на міжнародні стандарти, приступила до формування власної правової держави та створення відповідних механізмів її діяльності. Серед важливих, для демократичної держави, механізмів діяльності є необхідність створення механізму реалізації громадянами конституційних прав і свобод, включаючи і конституційне право на мирні зібрання. У нашій державі поки що відсутнє законодавче забезпечення демократичного механізму реалізації цього важливого права особи. Ця проблема має загальносуспільне значення та стосується задоволення життєвих інтересів усіх верств населення [1].

У зв'язку з відсутністю в Україні профільного закону, в існуючих умовах нормативно-правової неврегульованості повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування та органів судової влади у цій сфері, на практиці це призводить до обмеження права громадян на мирні зібрання і порушення інших свобод. Сьогодні актуальною є розробка підготовка і прийняття якісного закону про мирні зібрання, яким би всебічно і повноцінно регулювалися права громадян на проведення мирних зібрань, гарантованих Конституцією. Тоді як норми, якими зловживають органи державної влади на місцевому рівні, а також органи судової влади для прийняття неправомірних рішень про заборону проведення мирних заходів, повинні бути усунені. Все це зумовлює необхідність наукових розробок та практичних рекомендацій у сфері, яка досліджується, а також свідчить про її актуальність.

Загальнотеоретичні аспекти забезпечення конституційних гарантій прав та свобод людини, зокрема в частині права на мирні збори, досліджувалися в наукових працях таких визначних вчених, як: Ж.-Л. Бержель, Г. Берман, Г. Гегель, Г. Лебон, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Г. Тард, Ю. Хабермас, В. Матвеев, а також провідних вітчизняних та зарубіжних авторів останніх десятиріч: С. Алексєєв, Г. Андрєєва, Е. Бредлі, Е. Ваттель, З. Гладун, Ю. Дмитрієв, М. Ентін, В. Євінтов, А. Засєв, О. Копиленко, А. Колодій, А. Мацко, С. А. Олійник, Н. Рабінович, А. Селіванов, Є. Тихонова, Ю. Тодика, В. Фарбер, В. Шаповал.

Мирні збори - це право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, що є однією з форм безпосередньої демократії, про проведення яких завчасно сповіщаються органи державної влади чи місцевого самоврядування. Свободу мирних зібрань громадянам гарантовано ст. 39 Конституції України [2] і є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо.

В сучасності проведення мирних зборів та протестів кардинально відрізняється від попередніх років, особливо з кінця 2013 р. - початку 2014 р. Загалом в Україні відбувся надзвичайний регрес саме в реалізації права громадян на проведення мирних зборів. Навіть за умови проведення мирних зборів, були обмежені доступ до місця їх проведення, а учасників та організаторів часто безпідставно затримували. Зловживання посадових осіб правоохоронних органів та порушення ними прав і свобод під час протестних заходів, застосування сили та невиправданого насильства щодо учасників набули масового характеру. Як приклад, саме ігнорування вимог, висловлених під час мирних зібрань, прийняття так званих «законів 16 січня», переслідування та інші масові порушення прав учасників, активістів, правозахисників, особливо жорстоке ставлення представників правоохоронних органів до учасників мирних заходів стали основними причинами переростання Євромайдану 2013-2014 рр. у протестні акції та зміни суспільно-політичної реальності в Україні. Саме брак невідворотної відповідальності залишається додатковим подразником для проведення масових заходів протестного характеру. Відсутність системного розслідування масиву злочинів, вбивств, тортур та інших протиправних дій, здійснених представниками правоохоронних та судових органів щодо учасників мирних заходів під час Євромайдану [3].

В умовах військової агресії Російської Федерації проти України, окупації частини територій Луганської та Донецької областей, анексії АР Крим, не можна оминати увагою ті акції, що маскуючись під мирні зібрання з метою відстоювання прав, інтересів та свобод громадян, насправді становлять загрози громадському порядку, національній безпеці. Так, серйозними причинами заборони низки мирних зібрань у 2014-2015 рр. були неодноразові загрози терористичних актів, сепаратистських дій в деяких містах України [4].

З вище наведеного витікає важливість нормативно-правового врегулювання свободи мирних зборів, а отже, це питання тривалий час

лишається назрілим, проте не відбувається належного прогресу щодо його вирішення.

Неодноразово поставали громадські ініціативи щодо прийняття відповідного фахового закону у Верховній Раді України різних скликань. Разом з тим, у змісті деяких законопроектів потенційно закладались певні обмеження або створювались інструменти для зловживання повноваженнями органами державної влади та їх посадовими особами. Негативні наслідки відсутності такого закону, а також недоліки та ризики, які містять деякі відповідні законопроекти, викликають обґрунтовану критику в громадському секторі та правозахисному середовищі [5].

А в той час, серед українського народу доволі стрімко зростає готовність до участі у масових протестах, мітингах, зборах, тому що громадяни України вже не покладають свої сподівання на інші правові методи та форми донесення своїх вимог до органів влади. Вимоги та побажання народу, що висуваються та оголошуються в процесі мирних заходів є громадською думкою, а значить, вони повинні відслідковуватись й враховуватись органами влади на державному та місцевому рівні, а не зводиться лише до формального моніторингу показників кількості, численності учасників, місця проведення заходу. Якщо реакція органів влади буде своєчасною та комплексною на найбільш актуальні та важливі теми суспільства, то як свідчить практика, це дозволить зменшити незадоволення українського народу.

Отже, є дуже важливою реалізація забезпечення діалогу органів влади із організаторами мирних зібрань, а слідством цього має бути утвердження практики своєчасного реагування на ті вимоги та побажання, які проголошують учасники мирних зібрань і також надання органами влади своєчасної відповіді на вимоги, що висуваються українським народом під час масових зібрань.

На протязі 2002-2016 років було підготовлено багато законопроектів про мирні зібрання (більше 10), було висловлено низку принципових фахово-експертних застережень і зауважень, але всі вони були відхилені. На жаль, за більш як десятилітній строк з часу підготовки вищезазначених законопроектів ситуація щодо законодавчого врегулювання строків сповіщення про мирні зібрання, їх форм, масовості, місця і часу, а також відповідальності за проведення, забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням та їх припинення, охорона і забезпечення громадського порядку, виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили та багато іншого залишилося без змін, що ускладнює і на сьогодні і до того нестабільну політичну ситуацію в Україні.

При підготовці проекту профільного закону та законодавчих змін, якими регулюється питання про мирні збори дискусійними є такі питання:

- термінологічний перелік (мирні заходи, мирні збори, спонтанні збори, контрзібрання, мітинг, демонстрація, пікетування тощо);
- оптимальні строки повідомлення про проведення та місце мирних зборів;
- перелік підстав для обмежень проведення мирних зборів;
- права та обов'язки організаторів і учасників мирних зборів;
- можливості оскарження в судді заборон та інших рішень, дій органів державної влади та місцевого самоврядування, що обмежують або порушують свободу мирних зборів;
- межі повноважень і відповідальності представників органів державної та місцевої влади, які надають згоду на їх проведення, органів внутрішніх справ при організації та проведенні мирних зібрань;
- доцільність покладання функції дозволу/заборони проведення мирних зборів виключно на органи місцевої влади;
- проведення мирних зборів без повідомлення [3].

Досить великий перелік питань безпосередньо стосується конституційних прав і свобод людини і громадянина, і мають велике громадське значення, а це означає, що необхідно акумулювати всі раніше підготовлені напрацювання, які були схвалені профільними експертними, правозахисними та громадськими співтовариствами. Дуже важливо не нехтувати рекомендаціями Венеційської комісії щодо свободи мирних зібрань [6]. В результаті, найбільш проблемні та спірні моменти проведення мирних зібрань будуть детально врегульовані в законопроекті, а в майбутньому і в чинному законодавстві. При цьому, слід: по-перше, детально дослідити та врахувати позитивний досвід країн, які досягли найбільшого успіху з врегулювання організації та проведення мирних зібрань; по-друге, забезпечити повноцінні консультації з громадськістю в процесі підготовки до ухвалення спеціального закону та внесення необхідних змін до інших законів, кодексів з метою їх узгодження.

Література:

1. О.І. Клименко, «Нормативні джерела конституційного права громадян України на мирні зібрання» - [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/28386/O>.
2. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР - [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Серія «Громадянське суспільство» № 10/2015 Г.О. Палій «Щодо необхідності законодавчого врегулювання права громадян на мирні збори». Аналітична записка - [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1875>.

4. Офіс омбудсмена: Україні потрібен Закон щодо захисту права на мирний протест (19 травня 2015 р.)- [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://pravo.org.ua/component/content/article/163-maxwidth/2012-04-21-15-17-54/923-freedom-of-assembly.html>.

5. Права людини в Україні – 2014. Доповідь правозахисних організацій...; Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав людини за 2014 р. (Київ 2015) - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ombudsman.gov.ua/files/alena/Доповідь_2015_10b.pdf.

6. Венеційська комісія спільно з експертами ОБСЄ «Висновок за результатами розгляду законопроектів про гарантії свободи мирних зібрань» - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.prostir.ua/?blogs=opublikovano-vysnovok-venetsijskoji-komisiji-schodo-zakonoproektiv-pro-harantiji-svobody-myrnyh-zibran>.